आ पुस्तकनी प्रत १२०० छपावी पोतानां स्व. आप्त-
जनोनां पुण्यार्थे मुमुक्षुओमां मफत वहेंचवा मर्हुम
कविश्रीना पुत्र जयकृष्ण भवानीशंकर द्विवेदी
पासेथी प्रकाशके परवानगी मेळवी छे.

पुण्यपावन ख्यान.

(पद्यात्मक.)

रचनार

घोघानिवासी

स्व. भवानीशंकर नरोत्तम द्विवेदी.

"ज्ञानस्य ज्ञेयतापत्तिर्बंध इत्यभिधीयते ।
तस्यैव ज्ञेयताशांतिर्मोक्ष इत्यभिधीयते ॥"

आ पुस्तक सीलकमां हशे त्यां सुधी पोस्टेज माटे अर्धा आनानी
टीकीट मोकलनार मुमुक्षुओने नीचेने ठेकाणेथी
प्रकाशक पासेथी मफत मळशे.

प्रकाशक—
गिरिजाशंकर मणिशंकर भट्ट सुरतकर,
मोरारजी गोकुळदास चाल नं. २,
मुंबई नं. ४.

स्वस्वरूपावलोकन.

पद.

(" छे जन-पालक टालक दुःखनो. " ॥ ए राह.)

(ओ) मनवा! तन-अभिमान तजी, तुं तारुं रूप तपास रे.
छुं हुं कोण ? जगत् शुं चीज? कोण बधानुं छे सद्बीज ?
तेनी तो करवा तजवीज, ए पड पंथे पांशरे.—ओ मनवा !० १

आ पांचे भूतोनुं पुतळुं, इंद्रिय-समूहे सुतळ्युं;
ते जड वस्तु नहि तुं, जाण, एनुं नथी रे'तुं एंधाण,
तेथी तुं जूदो सहु-जाण,
चैतन सर्वावास रे,—ओ मनवा!० २

मल मूत्र रुधिर मांसादितणो, दुर्गंधी अमंगल देह घणो;
तेने तुं क्यम के'छे हुं ? गंदो देह नहिज छे तुं,
" शुद्ध सदा मंगल हुं छुं"
एम दृढ कर धरी उल्लास रे.—ओ मनवा!० ३

जन्मे छे तेम वधे पण ते, परिणामी क्षीण थशे मरशे;
तारे तेमांनुं कांई नहि; तुं अविकारी अविचल सही,
तुं सर्वेमां साक्षी रही,
करे छे पूर्ण प्रकाश रे.—ओ मनवा!० ४

आ जग बाजीगर-खेल बधो, मिथ्या मायाथी आवी वध्यो;
आपतणा रूपनुं न भान, ए छे मूळ-महा-अज्ञान,
त्यां लगी छे आ जग सहु मान,
ज्ञान थये सहु नाश रे.—ओ मनवा!० ५

(अनुसंधान माटे कवरनुं त्रीजुं पृष्ठ जुओ.)

ॐ

पुण्यपावनाख्यान.

(पद्यात्मक.)

रचनार

घोघानिवासी

स्व. भवानीशंकर नरोत्तम द्विवेदी.

" ज्ञानस्य ज्ञेयतापत्तिर्बंध इत्यभिधीयते ।
तस्यैव ज्ञेयताशांतिर्मोक्ष इत्यभिधीयते ॥ "

प्रत १२००.

मूद्रक—प्रभाशंकर जयशंकर पाठक, पुरंदरे पाठक
प्रि. प्रेस, नं. ३ ठाकुरद्वार—मुंबई.

प्रकाशक—गिरिजाशंकर मणिशंकर भट्ट सुरतकर
मोरारजी गोकुल चाल नं. ९, मुंबई ४.

संवत १९७८] [सन १९२१.

अमूल्य.

श्री.

मूळ पुस्तकनी

अर्पणपत्रिका.

श्रीमत् परमहंसपरिव्राजकाचार्य्य स्वामी श्री १०८ सच्चिदानंदसरस्वतीजी महाराज !

शार्दूलविक्रीडित छंद.

आपोआप अपार बुद्धिबलथी पूर्ण प्रतापी बन्या,
आ विश्वव्यवहारमांह विचर्या दुर्वासनाओ विना;
ब्रह्मात्मैक्य-विचार सिद्ध करीने छे स्वस्थताने सजी,
छो संपूज्य सरस्वती यतिवर श्रीसच्चिदानंदजी ! १
इच्छे दर्शन-अर्थ सर्व सुजनो आनंदथी आपने,
जोतामां शरणागतो सहु तजे संपूर्ण संतापने;
वेदांतश्रवणादिवंत सदये सन्मार्ग-सन्निष्ठ छो,
ब्रह्मानंद-भर्या शुभेच्छक भला मारा महा इष्ट छो. २
हे निष्पाप! कृपालु आपवडिए मारी मटी आपदा,
पालो छो मुजने स्व-बाल समजी संभाल राखी सदा;
वाळुं प्रत्युपकार केम कदिए हुं बालनुं शुं गजुं ?
श्रीसच्चिद्गुरु ! मात्र आप-पदने भावे भवानी भजुं. ३
हुंने जाणी अनन्य-भक्त जणवी जे वाट छे ज्ञाननी,
ते माटे कुसुमांजलिमय रची आ भेट आख्याननी—
साष्टांगे शुभ दंडवत् प्रणमिने पादाब्जमां प्रीतथी—
आपुं अर्पणपत्रिका सहित ते स्वीकारशो श्रीयति ! ४

श्रीभावनगर—गौरीशंकरवाटिका.
संवत् १९४४ कार्तिक शुद्ध ११
गुरुवार.

प्रत्युपकृत सेवक,
भवानीशंकर वि० नरोत्तम
त्रिवेदी

मूळ पुस्तकनी प्रस्तावना.

देहादिकविषे मानेलां हुं अने मारापणारूप रागद्वेषथी रचायेली आ जगत्-जालमां मिथ्या-मायिक-मोहवडे अनेक प्राणीओ अंध बनी जई फसाई पडीने, आमतेम तरफडीआं मारी अपार दुःख सहन करेछे; तेओना उद्धारने अर्थे करुणामूर्त्ति भगवत्पूज्यपाद श्रीमच्छंकराचार्यादिकसद्गुरुओ तथा महात्माओए श्रुतिस्मृतिमूलक अनेक सद्ग्रंथो रची प्रसिद्ध करेला छे के, जेमना तात्पर्यार्थनां श्रवण मनन निदिध्यासनथी संसारानर्थबंध निवृत्त थतां साक्षात् स्वात्मस्वरूपानुभवरूप परमानंदपद प्राप्त थायछे. अर्थात् आ जन्ममरणरूप महादुःखदायक जगत्-जालथी मुक्त थवानो मार्ग मात्र श्रद्धापूर्वक सद्गुरु तथा सच्छास्त्रनुं सदैव सेवन एज मुख्य छे.

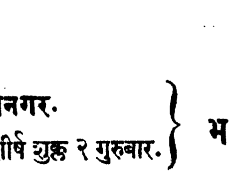
आ पुण्यपावनाख्यान श्रीयोगवासिष्ठ ग्रंथनां उपशम प्रकरणमांनुं छे. जेमां के " पुण्य अने पावन नामना बे ऋषिपुत्रो हता. तेमां मोटो पुण्य संपूर्ण ज्ञानी तथा नानो पावन अर्धो ज्ञानी अने अर्धो अज्ञानी हतो. ज्यारे मातपिताना मृत्युने लीधे पावन महाशोकमां निमग्न थयो, त्यारे पुण्ये तेने घणो असरकारक सद्बोध आपी शोकमुक्त कर्यो; अर्थात् अनात्मा-मिथ्या—एवा देहादिकथी विलक्षण एक, अज, अविनाशी स्वस्वरूप परमात्मानो अभेदरूप दृढ साक्षात्कार करावी अविचल परमपदने प्राप्त कर्यो. " इत्यादि सद्बोधरूप वृत्तांत छे.

पूर्वे करेलां पुण्यकर्मोवडे आ अमूल्य मनुष्यजन्म प्राप्त थवाथी सत्यासत्य विचार करी पोताना आत्मानुं स्वरूप यथार्थ ओळखी आ मनुष्यजन्मनुं सार्थक करवुं ए सर्व मनुष्योने अवश्य कर्त्तव्य छे. तेने माटे बीजां घणां ग्रंथनां सच्छास्त्रानुसार आख्यानो स्वभाषामां रची सज्जन आर्यबंधुओने सारुं मुकवा ए अमने लाभकारक थई पडे.

एवा आशयथी आ पुण्यपावनाख्यान प्राकृत पद्यबद्ध रचवानी मारा मनमां उत्कंठा थतां मारा परमकृपासागर पूज्य सद्गुरु स्वामीश्री सच्चिदानंदसरस्वतीजी महाराजनी सेवामां आ विचार निवेदन कर्यो के तेज वखते आनंदसहित अवश्य रचवा आज्ञा आपतां में आ नानुं सरखुं आख्यान यथामति रच्युं. जे के तेओ सद्गुरुश्रीनी प्रसन्नतापूर्वक आज्ञानुसार सद्धर्मनिष्ठ संस्थान भावनगरना नेकनामदार महाराजाश्री तख्तसिंहजी जी. सी. एस. आई. ना नायब दीवान आजम रा. रा. विजयशंकर वि॰गौरीशंकरजीनी संपूर्ण सहायताथी आ रीते छपाई प्रसिद्ध थयुंछे; जेने माटे के तेओ श्रीनो अति आभार मानुंछुं.

हुं एक उछरता अभ्यासीनां अपूर्ण ज्ञानने लीधे आ आख्यानमां अशुद्धतादिक दोषो रहेला हशे ते सर्व गुणग्राही सज्जन विद्वानो स्वतः संशोधन करी लेई मने क्षमापन आपशे एवी तेओश्रीप्रत्ये मारी नम्रतापूर्वक विज्ञप्ति छे.

श्रीभावनगर.
संवत् १९४४ मार्गशीर्ष शुक्ल २ गुरुवार. } भ॰ न॰ द्विवेदी.

१ पूर्वाश्रमना श्रीभावनगरदरबारना माजी दीवान रा. रा. गौरीशंकर उदयशंकर ओझा सी. एस. आई.

स्वर्गस्थ कविवर भवानीशंकर नरोत्तम द्विवेदीनुं संक्षिप्त जीवन वृत्तान्त.

आ पुण्यपावनाख्यान ना रचनार स्वर्गस्थ कविवर भवानीशंकर नरोत्तम द्विवेदीनो जन्म संवत् १९१५ ना आसो शुदि ५ ने दिवसे श्री घोघामध्ये तेमना मोसाळमां थयो हतो. असल वल्लभीपुरना नामथी प्रख्याति पामेल वळा नामे जे गाम हालमां गोहिलवाडमां छे त्यां तेमनुं मूळ वतन हतुं. तेओना पूर्वजो अग्निहोत्रादिक वैदिक धर्ममां अने शास्त्रोमां निपुण होवाथी तेमने ते राज्य तरफथी रहेवाने घरो, अने उपजीविकाने माटे खेतरो मळेलां, तेमज पोतानी औदिच्य सहस्त्र ज्ञातिमां पण दीक्षित दवे पहेला पाटलाना पूज्य गणाय छे; अने ते सर्व अद्यापि पर्यंत मानप्रतिष्ठा सहित चालु रहेल छे.

तेओनां मातुश्री हरिबा, जेओ भवानीमातानां परम भक्त हतां तेमने आसो शुदि नवरात्री एटले भवानीमाताना दिवसोमां प्रथम पुत्रनी प्राप्ती थई तेथी कविना मातामही मानकुंवरबाईए भावसहित तेमनुं नाम भवानीशंकर पाडयुं हतुं. तेओए प्रथम बाळपणमां गुजराती निशाळे अभ्यास शरु कर्यो हतो. यज्ञोपवित धारण कर्या पछी पोताना यजुर्वेदनुं सन्ध्यावंदनादि नित्यकर्म, वाजसनेयी संहिता संपूर्ण अने गृह्यसूत्रादिक वेदाध्ययन कर्युं. संस्कृतमां पण सारस्वत वगैरे जोयुं. गुजराती छठ्ठा धोरण सुधीनो अभ्यास पूरो थया पछी चौद वर्षनी वये एटले सने १८७३ नी सालमां घोघानी सरकारी निशाळ मां आ. त्रीजा आसिस्टन्टनी जग्यो उपर नीमाया हता. त्यां बे वर्ष रह्या पछी सने १८७५ मां लोकल फंडनां रस्ता रीपेरना कारकुननुं काम तेमने सोंपायुं हतुं. एमना कामथी खुशी थईने घोघा मामलत-

दारे तुरत जप्तीगामोना उपर कविने तळाटी तरीके नीम्या. ते गामोमां भागबटाईनो वहिवट सने १८८२ ना जुलाई मास सुधी सारी रीते कर्यो; तेटलामां संस्थान भावनगरना प्रख्याति पामेला माजी दिवान आजम रा. रा. गौरीशंकर उदयशंकर ओझा सी. एस. आईनो घोघा मुकामे समागम थतां, तेओ नामदारे प्रीतिथकी पोतानी पासे पगार आपी भावनगरमां राख्या, ज्यां कविजीए वेदांत विषयनां कथन श्रवणादिकमां कुशळता, तेमज ब्रह्मनिष्ठ महात्मा गौरीशंकरजीनी संपूर्ण कृपा मेळवी 'स्वरूपानुसंधान'नो ग्रंथ श्रीमान् गौरीशंकरजीए रचतां तेओए साथे रही लखवा विगेरेमां भाग लीधो तेमज मुंबई जई तेमणे तपासी सुंदर छपाव्यो. साथे साथे वेदान्तना ग्रन्थोनां पद्यात्मक भाषांतरो करवानुं काम चालु हतुं. श्रीमान् गौरीशंकरजीए संन्यासाश्रम स्वीकार कर्या पछी पण तेओ छेवट सुधी पोताना परमकृपापात्र कविराज भवानीशंकरने अहोनिश पोतानी पासेज राखता हता. भावनगरमां कवि आव्या पछी एमनी विद्वत्तार्थी, तेमज संस्कृत भाषा तरफना तेमना प्रेमने लीधे भावनगरना ते समयना नामदार महाराजा साहेब सर तख्तसिंहजी बहादुरे त्यांनी "जुवानसिंहजी संस्कृत पाठशाळा" मां शास्त्री तरीके नीम्या हता, ज्यां तेओ मरणपर्यंत रह्या हता.

आ भवानीशंकरजीने बाल्यावस्थाथीज पुस्तको तेमज कविताओ वांचवानो बहुज शोख होवाथी धीमेधीमे कविताओ बनाववानो पण शोख स्वाभाविक रीते उत्पन्न थयो; अने प्रतिदिवस कवित्वशक्ति खीलवा लागी. पछीथी "वृत्तरत्नाकर" आदि संस्कृत पिंगळादिक ग्रन्थो वांची क्रमेक्रमे काव्यमां कुशळता मेळववा मांडी. तेमनी भाषा सरल, रसमय, बोधक अने आकर्षक होई तेमनी कविताओ जनसमूहमां घणी लोकप्रिय बनी. साक्षर विद्वानोनो पण एमने घणो सारो परिचय थयो. एमनी मधुर कविताओथी आकर्षाई नामदार महा-

राजासाहेब सर तख्तसिंहजी बहादुर तेमज महाराजा साहेब सर भावसिंहजी बहादुर वखतोवखत कविने पोतानी पासे बोलावी एमनी कविताओ कविजीना मधुर कंठथी गवरावी एमनी योग्य कदर करता. एमनां रचेल "वृषभानाख्यान," "करज करी वरो करनार तथा करावनारनुं वर्णन," "पुण्यपावनाख्यान" अने "श्री रुद्रप्रार्थना" एटलां छपाई प्रसिद्ध थयेल छे. कविनी केटलीक छूटक कविताओ ते समयना मासिकोमां वखतोवखत प्रकट थती. तदुपरांत "मनोहर महारुद्र वर्णन" "शंकराचार्यकृत अद्वैत आर्यानुं पद्यबद्ध भाषांतर" वगेरे तेमज वेदान्तविषयनी तथा परचुरण विषयनी घणी कविताओनो समूह हजु छपाई प्रसिद्ध थयेल नथी. आ सघळी कविताओ एकत्र करी छपावी प्रकट करवा कविजीना घणा साक्षर स्नेहिओ तरफथी वारंवार कहेवामां आवेछे, अने तदनुसार ए छपाववानां कार्यने लगती केटलीक तैयारीओ हाथ धरवामां पण आवी छे.

कविजीनो स्वर्गवास संवत् १९५९ ना फागण शुदि बीजने दिवसे थतां समस्त कविकुटुंबनो कारभार एमना लघु बन्धु महात्मा मुळशंकरजीना उपर आवी पडयो. तेमणे कविना रचेल पद्यात्मक "कैवल्योपनिषत्" तथा "श्रीसत्यनारायणनी आरती" छपावी बाकीना समूह छपाववाना कार्यने लगतो ठीक परिश्रम उठावेलो. ते महात्मा मुळशंकरजीए पण बावीश वर्ष सुधी स्वर्गस्थ कविजीना समस्त कुटुंबना एक उत्तम सन्मार्गदर्शक आदर्श मुरब्बीने स्थाने रही कुटुंबना बालकोने केळवणी वगेरेना उत्तम संस्कारो आपी धर्म अने व्यवहारमां कुटुंबगौरव वधारी गया वर्षमां पौष शुदी १ ने दिवसे स्वर्गवास कर्यो. आ मुळशंकरजीने पोताने कंई संतति न होती. समस्त कुटुंबनी सेवामांज पोते पोतानुं जीवन समर्प्युं हतुं. तेओ पण विद्वान्

अने ज्ञानी होवानी साथे एक बाहोश अने अनुभवी मुत्सद्दी हता. भावनगर इम्पीरीयल लेन्सर्स ओफिसमां तेओ हेड क्लार्क हता.

कविजीए स्वर्गवास कर्या पछी एमना पिताश्री वेदमूर्ति दवे नरोत्तम हरिशंकर जेओ व्याकरण काव्यादिमां एक कुशळ विद्वान् अने वेदपाठी हता तेओए अठवाडीआमां देह छोडयो. कविना मातुश्रीए सं. १९६० मां शरीर छोडयुं. कविना कुटुंबमां हाल तेमना त्रण पुत्रो अने एक पुत्री छे. ज्येष्ठ पुत्र दवे जयकृष्ण मुंबई युनिवर्सिटिना ग्रेज्युअेट छे अने हळवदनी इंग्रेजी स्कूलना हेड मास्तर छे. बीजा पुत्र चि. देवकृष्ण भावनगर ईम्पीरीयल लेन्सर्स ओफिसमां छे. सौथी न्हाना पुत्र चि. हरिकृष्ण भावनगर स्टेट रेलवे ओफिसमां छे. आ भाईओनां मातुश्री गंगास्वरूप नंदुबा बन्ने नाना भाईओनी साथे भावनगरमां कविजीने राज्य तरफथी मळेला मकानमां रहे छे. शिवाय कविना सौथी न्हाना भाई रा. दिनमणि-शंकर भावनगर स्टेटना रेवन्यु खातामां ट्रेझरर छे अने तेओ हाल तळाजे छे. कविना एक बीजा तेमनी पहेलां गुजरीगयेल भाई स्वर्गस्थ भाईशंकरना पुत्र चि. भद्रशंकर ध्रांगध्रा स्टेटमां न्यायखातामां छे.

आ कुटुंबने रहेवानां घरो वळा दरेड तथा घोघामां छे. परंतु हाल मोटे भागे सहु कुटुंब भावनगरमांज रहे छे. तेमनां खेतरो वाडी वगेरे वळा दरेड लाखणका विगेरे स्थळे छे.

ता. क.—आ नोंध स्वर्गस्थ कविश्रीना ज्येष्ठ पुत्र तरफथी मेळवी प्रकट करी छे.

गीरगाम–मुंबई.
विक्रमार्क १९७८, कार्तिश शु. १. } वि. म. भट्ट.

———— —

प्रकाशकना बे बोल.

आजथी लगभग पांत्रिश वर्ष अगाउ आ पुस्तकनी प्रथम आवृत्ति ज्यारे प्रगट थयेली त्यारे मारा बाळस्नेही–सुरतना मारा पाडोशी अने "संस्कृत वाक्यावलि" ना कर्ता स्व. भट्ट रामशंकर देवशंकर भावनगर अभ्यासार्थे गयेला अने आ पुस्तकना कर्ता स्व. कविश्रीना समागममां आवेला जेओ, तरफथी आ पुस्तक मने वांचवा मळेलुं. त्यारथीज ए पुस्तके मारा मनपर सारी असर करेली. कारण तेज अरसामां मारा नानाभाई जयशंकरनो स्वर्गवास थयो होवाथी मननी शांति थोडीघणी पण मने ए पुस्तकथीज मळेली, अने मारा जेवा मानसिक बंधारणवाळाने ए पुस्तक बोधप्रद पण त्यारथीज जणायेलुं. में ते वारंवार वांचेथी मने लगभग ते कंठस्थ जेवुंज होवाथी ज्यारे पण उदासिनता प्रगटती त्यारे तेना आश्रये मने वारंवार आश्वासन पण मळ्यां करेलुं. घणा समयना गाळा पछी दुनिआदारीना माणसोने अनुभववुं पडे छे तेम मारा नानाभाई रुपरामनां धर्मपत्नी अ. सौ. रुक्ष्मणिना, तेनी प्रियपुत्री बेन ललिताना, हमारां पूज्य मातुश्री दिवाळीबाना तथा छेल्लां छेल्लां भाई रुपरामना, मारी धर्मपत्नी मंच्छागौरीना, तथा हमारा मेधावि भत्रिजा भाई जमीअतरामना आ लोक छोडी जवाना हृदयभेदक प्रसंगो हमारापर वीतेला ते वळाए पण आज पुस्तके मने घणो बोध आपेलो. हमारां जेवां दुःखी जनोने ते दिलासारुप थई पडशे एवी मारी मान्यता होवाथी मारां बधां स्व. आप्तजनोनां पुण्यार्थे ए प्रगट करी विनामूल्ये वहेंचतां मने घणो संतोष थाय छे. आ योग आणि आपवामां मारा ज्ञातिबंधु भावनगर निवासी शास्त्री मोतिलाल भानुशंकर धमडाछाकरे मने करेली सहाय माटे तेओश्रीनो आभारी छुं. स्व. कविश्रीना सुपुत्र श्रीयुत जयकृष्णभाईये मने आ पुस्तक (कांइक शरते, जे हुं पाळी चुक्यो छुं) प्रगट करवा परवानगी आपी छे ते माटे तेओनो पण उपकृत थयो छुं. प्रसंगने अनुसरतां कांइक वाक्यो "निवृत्ति

विनोद" पुस्तकमांथी लीधां छे ते माटे ते पुस्तकना विद्वान कर्ताने पण ऋणी थाऊं छुं. छेवटमां आ पुस्तक घणा टुंक समयमां मारी इच्छा मुजब उत्तम रीते छापी आपवा माटे मारा सन्मित्र "पुरंदरे पाठक प्रिंटिंग प्रेस"ना एक मालिक तथा "मोढ मार्तण्ड" ना विद्वान तंत्रीजी श्रीयुत प्रभाशंकरभाईनो पण आ स्थळे आभार मान्या शिवाय हुं आ 'बे बोल' अधुराज गणीश. आ पुस्तक जेना जेना हाथमां जाय तेणे ते निदान अठवाडिआमां एकवार पण लक्ष पूर्वक अवश्य वांचवुंज एवी मारी नम्र भलामण छे. कविश्रीनुं छायाचित्र आ पुस्तकमां आपवा मारी खास इच्छा हती, पण ते योग नज आव्यो तेथी दलगिर छुं. हमारां बे वाहलां बाळको जेनां छायाचित्रो आ साथे जोवामां आवशे तेओनां अकाळे थयेलां अवसानथी हमारी व्यवहार पक्षे घणी हानी थई गणाय. मातुश्री दिवाळीबा, अ. सौ. रुक्ष्मणि, बेन ललिता, अने मारां धर्मपत्निनां अवसानने विश्वव्यवहार जोतां भाग्यशाळी प्रसंग मानीये तोपण भाई जयशंकर, भाई रुपराम, तथा हमारा कुळदीपक भत्रिजा भाई जमियतरामना अकाळे थयेलां अवसाने तो मानुषी द्दष्टिये हमारुं दुःख असह्य छे. कारण ए दुखद प्रसंग पाछळ पण एवाज संयोगो जोडाया छे के ए वातनु छेकज विस्मरण थवा संभव नथी! अंतमां आ पुस्तक वांचनार सर्वनुं कल्याण थाओ अने व्यावहारिक दुःखथी सर्व जन वंचित रहो एम इच्छतां एक महापूरुषना शब्दमां प्रभुने स्तवीश के:—

"भले जो मारो तो फरी मरणनुं दुःख हरजो,
भले जन्मो दो तो अमल मनने शांति धरजो,
भले दुःखो दो तो सहन बल साथेज करजो,
सदा संभारुं तो हृदय हरि आवीज ठरजो."

शेठ . गो. चाळ नं.२ मुंबई नं. ४३ १९७८ ना कार्तिक सुदि ११ शुक्रवार ११ मी नवेम्बर १९२१

पुण्यात्मानी कृपाप्रसादि चाहनार.
गिरिजाशंकर वि मणिशंकर भट्ट सुरतकर
प्रकाशक.

प्रकाशक, तेमनां परलोकवासिनी धर्मपत्नी
अ. सौ. मंछागौरी, अने भ्रातृसुता
कुमारी ललिता गौरी रुपराम मणिशंकर भट्ट सुरतकर.

अ. सौ. स्व. मंछागौरी. (सने १९०४ मे मास) अ. सौ. स्व. ललिता बेन.

જન્મ-સં. ૧૯૩૮ માધ શુદી ૮
લગ્ન-સં. ૧૯૪૯ માઘ શુદી ૧૦-૧૧.
અવસાન-સં. ૧૯૭૭ પોપ સુદી ૯.

જન્મ-સં. ૧૯૫૨ ધનતેરસ.
લગ્ન-સં. ૧૯૬૩ વૈશાખ વદી ૨.
અવસાન-સં. ૧૯૬૯ વૈશાખ વદી ૧.

प्रकाशकना भ्रात्रेय अने भाउभट्ट वंशना

आशावंता युवक

स्व. भाइ जमीयतराम मोतीराम भट्ट सुरतकर.

જન્મ-સં. ૧૯૫૭ જ્યેષ્ઠ વદી ૫. ગણદેવી. **અવસાન** સં. ૧૯૭૭ પોષ વદી ૫. પુના.
તા. ૭ મી જુન ૧૯૦૧. તા. ૨૮ જાન્યુઆરી ૧૯૨૧.

"ત્હારા નવીન પથમાં સુખ સર્વદા હો ! સંસારનાં વિષમ દુઃખ જરાય ના હો !
આનંદપૂર્ણ જીવવું જગમાં હતું જે ! તેવું જ, તેથી વધુ વા, પરલોકનું હો !

श्री

पुण्य पावनाख्यान.

मंगलाचरण.

इंद्रवज्रा छंद.

श्रीसच्चिदानंद महासमर्थ, जे ओळखे अस्त बने अनर्थ;
अंतर्मुखे जे झट ओळखाय, ते हुं परब्रह्म भजुं सदाय. १

दोहरा.

अनादि काळथकी टळ्युं, स्वस्वरूपनुं भान;
कष्टरूप के'वाय ते, मूल-महा-अज्ञान. १

समूल तेने टाळीने, आत्मतणो अपरोक्ष[1];
करावनारुं ज्ञान[2] छे, ज्ञानविना नहि मोक्ष[3]. २

ज्ञानतणां साधन गणो, विवेक[4] ने वैराग्य[5];
तेने संपादन[6] करे, होय महा-शुभ भाग्य. ३

तो मारुं तारुं टळे, सत्य असत्य जणाय;
शोक मोह सहु निश्चये, नाश समूला थाय. ४

ए संबंधि पुरातनी, शुभ आख्यान सुहाय;
ग्रंथ योगवासिष्ठनां, प्रकरण उपशममांय. ५

वसिष्ठमुनिए रामने[7], कहेलछे बहु वेश;
पावनने पुण्ये कर्यो, योग्य महा उपदेश. ६

---

१ हाथमां राखेली वस्तुनी पेठे जे यथार्थ जणाय ते. २ जीव अने ब्रह्मनुं एकपणुं जाणवुं. ३ दुःखरूप संसारथी छुटवुं, अर्थात् पुनर्जन्म थवापणुं नहि. ४ जड तथा चैतननुं स्वरूप यथार्थ समजवुं. ५ शरीर वगेरे सर्व दुःखदायक मिथ्या छे एम समजीने तेमना उपर जे अप्रीति थवी ते. ६ मेळवे. ७ श्रीरामचंद्रजीने.

ए उपरथी आ स्थले, "पुण्यपावनाख्यान;"
प्राकृत पद्यात्मक रच्युं, ग्रहण करो गुणवान. ७
पवित्ररूप विचित्र छे, उत्तम आ इतिहास;
शोक टळे सहु जो सुणे, राखी दृढ विश्वास. ८

हरिगीत छंद.

आ श्रेष्ठ जंबूद्वीपमां अतिसुंदर स्थळने विषे,
छे वनघटावाळो रूपाळो गिरि महेंद्र महा दिसे;
ज्यां कल्पतरुओनी महाशीतल सदा शुभ छाय छे,
त्यां देव किन्नर आवी सहु विश्राम करी सुखी थायछे. १

ते गिरितणां शिखरो घणां मोटां गगनमां मालतां,
जे ब्रह्मलोकलगी गयां भासे भलाथी भाळतां;
ते उपर सुर सर्वे मळी ध्वनि सामवेदतणा करे,
गिरिनी गुफाथी पवनसाथे शब्द-गायन नीसरे. २

कइतरफ जळथी पूर्ण विजळीसह महामेघो वसे,
कइतरफ पुष्पेपूर्ण वेलि केशपंक्ति शुं ते हशे !
गिरितटविषे अफळाय एवा शरभ-शब्दोए करी,
ले आप गिरि जाणे गुहामुखथी प्रलय-घनने हरी ! ३

कहीं वे'छ जलझरणां गुफासाथे उछाळा मारतां,
जाणे शुं होय समुद्रमोझां गर्जनासह नाचतां !
विधविधतणां कहीं पक्षियो मनहर मधुर शब्दो करे,
सिंहो गुफामां गर्जना करी शूरनी हिंमत हरे. ४

---

१ शब्द. २ एक जातनां आठ पगवाळां पक्षीओना शब्दोए करीने.
३ प्रलयकाळना मेघने.

कहीं कल्पवृक्ष कदंबवृक्षो वळी परमदृक्षो वसे !
कहीं अप्सरागण रमण करीं पर-मन हरी हौंशे हसे;
निर्मल महा गंगाप्रवाहो वाह ! चाल्या जायछे,
कहीं रत्नमणि रमणीय रविसम ज्यां जडेल जणायछे. ५

एवां सुशोभित शुद्ध गंगातटउपर मनमानतां,
जे स्नानपाननिमित्त मुनिजनवृंद ज्यां वसतां हतां;
त्यां ज्ञानवान उदारबुद्धिनिधान दीर्घतपामुनि,
रे'ता हता मानो सुमूर्ति ते महा तपनी बनी ! ६

शशिसम सुशोभित पुत्र तेने पुण्य पावन बे हता,
जाणे बृहस्पतिना तनुज बे होय कच[१] शुं शोभता !
सुत बे तथा स्त्रीए सहित शोभायमान मुनीश्वरे,
मांड्या व्यतीत[२] करवा सुदिन करी ज्यां कृपा जगदीश्वरे ७

वसंततिलका छंद.

गाळ्या पछी कंइक काळ पवित्र ठामे,
ज्ञानी थयो प्रथमपुत्र सु-पुण्य नामे;
ते छ वडो ज्यम वये त्यम सद्गुणोए,
बीजो रह्यो सुत शी रीततणो शुणो ए. १

पुष्पो दिसे प्रकटतां समीं सांज पे'लां,
अर्धां बिडेल अरधां ज्यम उघडेलां;
अर्धप्रबुद्ध[३] मन पावन पुत्र तेवो,
हींडोल-डोल अति अस्थिर होय जेवो. २

---

१ बृहस्पतिनो पुत्र. २ गाळवा, गुजारवा. ३ अरधो ज्ञानी अने अरधो अज्ञानी अर्थात् आत्मा तथा अनात्मानो यथार्थ विचार करवामां अपूर्णबुद्धिवाळो.

इंद्रविजय छंद.

कालतणां क्रम चक्रवडे शत कैक थयां वरसो गत ज्यारे,
जीर्ण थयुं तनपिंजर जे क्षणभंगुर दीर्घतपातणुं त्यारे;
संग निरर्थक तुच्छ गणी ज्यम कांचळी सर्प सुखेथी उतारे,
तेम महामुनिएज गुफामहीं देह उतारी दीधो मनधारे. १

सत्[1] चित्[2] ने सुखरूप[3] सदा शिव आप अलेप अभेपद[4] पाम्या,
धूम्र रहे जइने नभमां त्यम ते नभचित्सुखमांहि[5] विराम्या;
दंडथी पुष्प पडे अलगुं त्यम प्राणविना वपु छे कुटिकामां,
योगकळा कळनारी सु-नारी मुनिनी कने गई एज समामां. २

पुष्पतणी ज्यम वेलि तजे भ्रमरी त्यम देह तज्यो दृढताए,
जो नभमां शशी अस्त थये शशिकांति शशीसह अस्तज थाये;
तेम अदृष्ट थई पतिपाछळ पामी पतिपद पूर्ण सदाये,
शोक करे सुत पावन पुष्कल प्राण तज्यां प्रिय मातपिताए. ३

दोहरा.

व्यवहारिक रीत करी, सर्व सगांनी साथ;
शोक करे सुत पुण्य पण, हैयुं राखी हाथ. १

ज्ञानवडे त्यां त पछी, तजी सत्वर संताप;
क्रिया मृतक—माबापनी, करवा लाग्यो आप. २

पण शोक न पावन तजे, वधतो जाय विलाप;
छाती शिर कूटी कहे, हाय हाय ! माबाप ! ३

---

१ त्रणे कालमां जेनो नाश नथी ते— अविनाशी—सत्यरूप. २ स्वप्रकाश-ज्ञानरूप. ३ आनंदरूप. ४.अभय—भयरहित स्थान—ब्रह्मपद. ५ ज्ञान आनंदरूप आकाशमां अर्थात् सुखरूपचिदाकाशमां.

शोकसमुद्रनिमग्न थई, कीधी कृष निजकाय;
व्याकुल थई वनवनविषे, आमतेम अथडाय. ४

त्यां पुण्य पितामातनी, क्रिया करी तत्काल;
आवी पावननी कने, के'छे बुद्धिविशाल. ५

भुजंगी छंद.

अरे भाई तुं आवडो शुं रडेछे,
पठे मेघ अश्रु–प्रवाहो पडेछे;
महाशोकमां शुं पड्यो प्राणप्यारा,
हवे सर्व संताप तुं टाळ तारा. १

करे शोक कोनो बनी बुद्धिवाळो,
ठरेलो थई थाय शुं ठोठ ठालो;
भमे कां लई भ्रांतिनो शिर भारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. २

पिता मात तारां गयां मोक्षधामे,
महात्माजनो ज्यां जइने विरामे;
शिवस्थान ए सर्व–आधार सारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ३

नदीओ बधी सागरे एक थाये,
बधुं विश्व आ ब्रह्ममांहे समाये;
नथी ब्रह्मथी भिन्न को भागनारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ४

छतां सर्वनुं एक जे स्वस्वरूप,
न भासे पड्यां अज्ञ तो अंधकूप;
खरा ज्ञानियो ओळखे एज धारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ५

हर्ता तुज माता पिता ज्ञानवानो,
अरे तुं करे तेतणो शोक शानो ?
वस्यां स्वस्वरूपे न छे जन्मवारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ६

अहो आम शुंकाम तुं हाम हारे ?
घटे शोक मिथ्या न तारे लगारे;
गणे मात मारीज आ तात मारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ७

न ते तारी माता न ते तात तारो,
न तुं पुत्र तेनो करे शा विचारो ?
नथी कोइ तारो थयो के थनारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ८

नदीना तरंगोपठे जन्म पामी,–
गयां कैकनां पुत्रवृंदो विरामी;
मुवां तुज माबाप जन्मी हजारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ९

थई जाय वृक्षोथी पुष्पो फलादि,
सुतो थै गया तेम माता–पिताथी;
न तुं एकलो तेमनो पुत्र प्यारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १०

कलत्र प्रजा मित्र बंधु विचारां,
वित्यां जन्मजन्मोतणां कैक तारां;
विते मासमासे फलोनो छतारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. ११

१ पोतानां–परमात्म–स्वरूपमां.

पितामात तारां असंख्यो थयांछे,
बीजां जेम जन्मी असंख्यो गयांछे;
वित्या तेम तारा असंख्यावतांरो,[1]
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १२

पिता मात ने बंधु आ जन्मनां जे,
करे तेमनो स्नेहथी शोक आजे;
करे कां न पूर्वे गयां जे अपारो ?
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १३

जणाये तने विश्व अज्ञानथी आ,
नथी कांई तुं जाणजे ज्ञानथी आ;
नथी बांधवो के नथी को कुमारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १४

नथी वस्तु तो नाश ते होय शानो?
नथी खारमां वारिनो[2] बिंदु नानो;
दिसे भ्रांतिथी वारिनो छे वधारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १५

वळी जोइने राज्यलक्ष्मी रूपाळी,
चळी ना जतो भ्रात हे बुद्धिशाली !
जशे स्वप्नपेठे पड्यो जे पथारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १६

खरी रीतिथी सत्य जो तुं विचारे,
नथी तुं नथी हुं अनेक प्रकारे;
तजी दे महा मोह छे जे नठारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १७

---

१ असंख्य+अवतारो=संख्या न थई शके एटला जन्मो. २ जळनो छांटो.

महा मोहथी विश्व उत्पन्न थाये,
जुओ आ मुओ जन्मियो आ जणाये;
स्व–संकल्पना सर्व छे ए विकारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १८

मरुस्थान[1] तुं मान अज्ञानरूपी,
नदी पूर्ण–तृष्णोदके[2] सृष्टिरूपी;
शुभाशुभरूपी तरंगो असारो[3],
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. १९

शुभाशुभकर्मोवडे जन्म थाये,
तरंगोपठे प्राणियो कैक जाये;
वृथा थाय आवो वधारो घटारो,
अरे भ्रात संताप तुं टाळ तारो. २०

महीदीप छंद.

कोण तात कोण मात कोण मित्र भाई,
जाण जेम जाय धूळ वायुथी तणाई;
छे विवेकथी न कांइ भ्रांतिथी जणाई,
छोड शोक भाई सत्य छे न ते सगाई. १

स्नेह थाय पुत्र मित्र बंधुवर्गमांहे,
द्वेष शत्रुमांह मोह–रोगथीज थाये;
मनथकीज मात तात नाम कल्पना छे,
तेवडे वध्यो प्रपंच[4] नाम रूप आ छे. २

---

१ खारभूमि. २ झांझवाना जळे अथवा आशारूपी जळे भरेली. ३ शुभ + अशुभ=सारां नठारां कर्मरूपी सारवगरनां अनेक मोझांओ. ४ नाम-रूप-क्रियात्मक एवां आ जगत्नो विस्तार.

बंधुभावनाथी भाई बेश बंधु भासे,
शत्रुभावनाथी भासमान शत्रु थाशे;
बिषविषे सुधांनी भावना कीधे सुधा छे,
जो कृमि कीटादि दाखला बीजा बधा छे. ३

जेवी भावना जहां जणाय तहां तेवुं,
मानियुं मनेज ते सुखादि सर्व से'वुं;
आवी रीतिनी स्थिति रचाणी भावनाथी,
वास्तवथी शत्रु मित्र होय सर्व शाथी ? ४

एक विद्यमान आत्मवस्तु सर्वमां छे,
ते विना वळी कशी कुकल्पना क्यहां छे ?
रक्त मांस अस्थिथी रचेल देह धारी,
कर खरेखरीज खोळ कोण हुं विचारी. ५

कोण अहंकार चित्त बुद्धि मन बिचारां,
ज्ञानथी न कांइ तुं न हुं न तेम तारां;
पावन ने पुण्य नाम अज्ञताथी भासे,
ब्रह्म चिदाकाश एक सत्य सर्वदा छे. ६

तेविषे स्व—तात मात भ्रात कोण कोई ?
भ्रांतिथी निहाळी खाली शुं रह्योछ रोई !
तुं कहीश के हुं लिंगदेहे बंधु मारां,
तो वित्यांछ तेम जन्मजन्म—बंधु तारां. ७

---

१ अमृतनी. २ कर्म इंद्रिय (वाक्, पाणि, पाद, उपस्थ अने गुदा). ५ ज्ञान इंद्रियं (श्रोत्र, त्वचा, चक्षु, रसना अने घ्राण) ५. प्राण आदि पंचक (प्राण, अपान, व्यान, समान अने उदान) ५. मन १. बुद्धि १. ए प्रमाणे १७ तत्त्वनो लिंगदेह तेने सूक्ष्मशरीर पण कहेछे. कर्त्ता—भोक्तापणानो अभिमानी ए लिंगदेह छे.

कां करे न शोक केम सर्व ते सगांनो ?
शुं विशेष भाळी तुं करेछ शोक आनो !
आ समान सर्वनो घटेछ शोक तारे,
ले गणावुं पूर्वनां पड्यां तने विसारे. ८

पुष्पिताग्रा छंद्.

सरस कुसुम-वेलिनां स्थळोमां,
मृग थई तुं विचर्यो हतो वनोमां;
स्वजन-गण[1] गयो अनेक त्यांनो,
नथी करतो क्यम शोक ते बधांनो ? १

सह-कमळ नदी सरोवरोमां
मनहर हंस थयो हतो नरोमां;
स्वजन-गण गयो अनेक त्यांनो,
नथी करतो क्यम शोक ते बधांनो ? २

विविध विविध पक्षिशब्द छे ज्यां,
सुवनविषे तरु एक तुं हतो त्यां;
स्वजन-गण गयो अनेक त्यांनो,
नथी करतो क्यम शोक ते बधांनो ? ३

गिरिशिखरविषे गुमानवाळो,
वनपति सिंह थयो हतो रूपाळो;
स्वजन-गण गयो अनेक त्यांनो,
नथी करतो क्यम शोक ते बधांनो ? ४

---

१ बांधवो (सगां कुटुंबीओ) नो समूह (जथो).

सरवर नदीमां महा जळो ज्यां,
अतिशय चंचळ मत्स्य तुं हतो त्यां;
स्वजन-गण गयो अनेक त्यांनो,
नथी करतो क्यम शोक ते बधांनो ? ५

शार्दूलविक्रीडित छंद.

तुं जे देश-दशार्णमां वनतणो काळो हतो वांदरो,
प्यारो पुत्र तुषारमां नृपतणो त्यां पामतो आदरो[१];
त्यांथी पुंड्र विदेश वायसे[२] वसी लेतो वने वायरो,
ते आ तुं द्विज आज छे प्रिय लघुभ्राता[३] भलो माहरो१

हाथी हैहयमां हतो, खर वळी तुं देश-त्रिगर्त्तमां,
पक्षी वृक्षविषे वस्यो त्यम भस्यो रे श्वान जे शाल्वमां;
जे घाटा वडने विषे घण हतो विंध्याद्रिमां पीपळो,
ते आ तुं द्विज आज छे प्रिय लघुभ्राताज मारो भलो.२

जे मोटा गिरि मंदराचलविषे कोडामणो कूकडो,
तेनी एक गुहाविषे[४] द्विज हतो देवालयो टूकडो;
पाछो कोसल देशमां द्विज वळी जे तेतर व्यंगमां,
ते आ तुं मुज भाई छे अति वसी उदासी जो अंगमां.३

पाछो देश तुषार अश्व उपज्यो ब्रह्मातणा यज्ञमां,
तुं विंध्याचलमां वस्यो वनविषे कीडो थई वृक्षमां;
त्यां जे मच्छर ने बन्योज बगलो वृक्षादि तारां घरो,
ते आ तुं द्विज आज छे प्रिय लघुभ्राता भलो माहरो.४

जे गंभीर गुहा हिमालयतणी त्यां भोजपत्रे रह्यो,
कीडीनो धरी जन्म मास छ लगी संताप सर्वे सह्यो;

---

१ मान-सत्कार. २ कागडो. ३ नानो भाई. ४ गुफा.

जन्म्यो'तो सुत भीलडी-उदरथी फेरा वनोमां फर्यो,
ते आ तुं द्विज आज छे प्रिय लघुभ्राता भलो माहरो.५

नानुं छेकज एक गाम अलगुं छे आपणी सीमथी,
त्यां तुं मास अढार गोमयं विषे वींछी रह्यो दुःखथी;
जंबूमांज अनेक अन्य जनमो आ रीत जे आथड्यो,
ते आ तुं द्विज आज छे प्रिय लघुभ्राता भलो माहरो.६

स्रग्धरा छंद.

आ रीते जे वित्या छे अगणित जनमो वासनायुक्त तारा,
ते हुं ज्ञाने थयेली विमल सुमतिथी जोउंछुं जन्मधारा;
रे अज्ञाने करी जन्ममरण-दधिना तुं प्रवाहे वह्यो छे,
ते जाणी ज्ञानवाळो झटपट थईजा शोक आ शुं सह्यो छे? १

तारां पूर्वे थयेलां प्रिय सुहृद तथा तातमातादि जेवां,
जन्मी आ जन्मनां जे सकल गत थयां जाण तुं भाई तेवां;
हुंए मोहे करीने प्रथम तुजपठे जन्मीजन्मी मुओ छुं,
माता भ्रातादि मारां अकथ थईगयां ज्ञानी आजे थयोछुं. २

गीति छंद.

ज्ञानवडे आ मुजने, स्मरणविषे पूर्वजन्म सहु आवे;
तेमांथी जुज तुजने, जाण थवा भाई हुं कहुं हावे. १

---

१ छाण. २ जन्मो.

तोटक छंद.

थई देश-त्रिगर्त्तविषे शुक[1] हुं,
सरिता-तट मंडूक[2] तेम कहुं;
वनमां थई लावकनो तनमां,
हमणां जनम्यो वळी आ वनमां. १

थई भिल्ल भलो शुभ विंध्यविषे,
वसियो थई वृक्षज वंगविषे;
थईने उंट विंध्य सु-पर्वतमां,
हमणां जनम्यो वळी आ वनमां. २

धरी चातक[4] देह हिमालयमां,
पछी जे नृप पौंड्र-शुभालयमां[5];
गिरि विंध्यविषे तन वाघतणुं,
छउं तेज वडो तुज बांधव हुं. ३

दश वर्ष रह्यो गीध जे थईने,
थईने झुड मृत्यु छठे महीने;
शत वर्ष रह्युं तन जे सिंहनुं,
छऊं तेज वडो तुज बांधव हुं. ४

नृप नानकडोज तुषार विषे,
थई पक्षी चकोर[3] फर्यो अतिशे;
गिरि शैलविषे गुरुपुत्रपणुं,
छउं तेज वडो तुज बांधव हुं. ५

---

१ पोपट. २ देडको. ३ एक जातनुं पक्षी. ४ बापैओ पक्षी. ५ पौंड्रदेशना शुभस्थानमां.

मुज जन्म विचित्र अनेक थया,
प्रतिजन्म पितादिक कैंक गया;
मन-मोह-विलास कह्यो तुजने,
सहु आवी वसे स्मरणे मुजने. ६

शिखरिणी छंद.

पिता माता मारां, त्यम अकथ तारां थईगयां,
भला मित्रो भ्राता सहु पुर-तणातां वही गयां;
रडीए तेने के सकल हमणानां स्वजनने ?
रड्या जेवुं छे ना जरुर जगमां कोई जनने. १

सदा स्वप्ना जेवी जगत-गति छे चंचल खरी,
जनो जन्मी जाये इतर तरुपत्रो ज्यम मरी;
दिसे छे संसार भ्रम सुख तथा दुःखरूप आ,
तजी ते सर्वेने ग्रहण कर तुं स्वस्वरूपता. २

अहंकारादिनो मलिन मनथी त्याग करीने,
महात्मा-स्थाने था कदि नहि धरे जन्म फरीने;
जवुं उंचे नीचे जनममरणे जीवगतिने,
न तेमां ज्ञानीओ ग्रहण करता शोक रतिने. ३

अहंकारादिथी रहित व्यवहारे विचरीने,
करेछे स्वात्मानुं स्मरण बहु ते शांति धरीने;
सदा हानि-लाभे वि-रहित जरा ने मरणथी,
रह्या जे सर्वत्र प्रकट परमात्मा स्व-बलथी. ४

लहे ते स्वीकारी स्थिर मतिथकी स्वात्मसुख तुं,
प्रिय भ्राता मारा अतिशय न था रे मुरखं तुं;
नथी तारे कांई सुख दुखं नथी जन्म-मरणो,
नथी तारे माता नथी सुत पिता बांधव-गणो. ५

अरे एके वस्तु तुजवगर कांइज नहि छे,
पछी शां संबंधि प्रभुं विभुं परब्रह्म तुंज छे;
दिसे छे आ यंत्र भ्रम विषयसंयुक्त जग जे,
रह्या तेमां मूढो नफट नट नाची विविध जे. ६

सजी देहादिना सकल गुण तद्रूप थईने,
पछीथी ते पोते सुख दुख सहे चूप रहीने;
परंतु ज्ञानीओ रहित-गुण-देहादिकथकी,
सदा साक्षीरूपे दृढ रही जुवे केवल नकी. ७

छतां कर्त्ता ते तो पण गण अकर्त्ता सहुजगो,
प्रकाशे सर्वेने ज्यम रही निशा-दीपं अलगो;
सदा ज्ञानी तेवो स्थित जगतमां छे विचरतो,
रहे राग-द्वेषे-रहित कदि ते लिप्तं न थतो. ८

नठारी सारी जे प्रतिकृतिं पडे दर्पणविषे,
परंतु रंगातुं नथी विविध रंगे खचित ते;
महात्मा ते रीते हृदयगतं देहादिक गुणे-
नथी लेपाता तो सकल जग-कार्यो क्यम पुणे ? ९

अनुष्टुप् वृत्त.

सत्य वस्तु बिचारी जो, छे महाज्ञानवान तुं;
स्वस्वरूपे वसी स्नेहे, सुख ले मनमानतुं. १

---

१ मूर्ख. अज्ञानी. २ दुःख. ३ महा समर्थ. ४ व्यापक. ५ रात्रीनो दीवो.
६ लेपातो नथी. ७ परछाया. ८ हृदयमां, अर्थात् पोतानेविषे रहेला.

शार्दूलविक्रीडित छंद.

सर्वेच्छोमय[1] लांछने रहित जे, स्वात्मातणो[2] जेमणे-
साक्षात्कार[3] कर्यो यथास्थित उरे पोतेज आत्मावडे;
संसार-भ्रमने समग्र तजीने शोभे रही शेषं[4] जे,
ते आत्मा तुज आत्मरूप समजी तुं पाम संतोषने. १

पदं[5].

" नारायण नरसिंह नरोत्तम पुरुषोत्तमको ध्यान धरोरे " ॥ ए राह.

ए रीते पुण्ये पावनने, बोध कर्यो बहु सारो रे;
त्यारे पुण्य-प्रतापे पावन पावन बन्यो बिचारो रे.—ए रीते० १
प्रातःकालविषे तम[6] टळतां, भूमि प्रकाशित थाळो रे;
त्यम पावन अज्ञान टळ्याथी, बनियो सुबोधवाळो रे—ए रीते० २
ज्ञानिशिरोमणि थई बे भाईओ, प्रारब्धक्षयसुधी[7] रे;
वनमांहे चिरकाल विचरवा-लाग्या ते सद्बुद्धि रे—ए रीते० ३
त्यारपछी जे रीते दीपक, तेल खुटेथी विरामे रे;
ते रीतेज विदेहमुक्त[8] थई, वसिया आत्मारामे रे.—ए रीते० ४
उत्तम आ आख्यान शुणे के, पाठ करे कोई प्रीते रे;
चित्त-विचार करे शोक शमे, सुख पामे रूडी रीते रे—ए रीते० ५
आवां शुभ आख्यान भरेलो, योगवॉसिष्ठ सफल छे रे;
ते ग्रंथ श्रद्धापूर्वक जो, सद्गुरुथी सांभळशे रे-ए रीते० ६

---

१ सर्व इच्छारूप. २ पोताना आत्मानो. ३ जुओ पृष्ठ १ टीप्पण १. ४ बाकी. ५ प्रभाति राग विगेरेमां पण गवाय छे. " क्यांहां गयोरे पेलो मोरली-वाळो अमारां गोरस ढोळीरे " इत्यादिक. ६ अंधारुं. ७ देह रह्यो त्यांसुधी. ८ स्थूल सूक्ष्म शरीरथी छुटा पडीने.

मनने निदिध्यासने पण तेनुं, करशे जन जे नित्ये रे;
जन्म मरण टळी जाशे, थाशे-प्राप्त परमपद निश्चे रे—ए रीत० ७

ते माटे सर्वे सज्जनने, कहुंछुं विनति करीने रे;
अद्वय ईश भवानीशंकर, भजजो भाव धरीने रे.—ए रीत० ८

संवत् ओगणीशें चुंमाळीश, कार्त्तिक शुदि एकादशी रे;
गुरुवारे पूर्ण कर्युं भावे, भावनगरमांहे वसी रे.—ए रीत० ९

इति शुभमिदं पुण्यपावनाख्यानं
समाप्तिमगमत्.

इंद्रविजय.

राख थशे रणमां बळीने बधी,
कंचनना सरखी शुभकाया;
जाण जशे जुवती जर जोबन,
छे घडी वारनी वादळ छाया.
मंदिर माल मजुसमनोहर,
मेली जवी जगमां बधी माया;
प्रिय शुणो दलपत्त कहे
शुभ काम कर्युं नर तेज कमाया.

स्व. कविवर दलपत्तराम डाह्याभाई.

---

१ सांभळेलनो दृष्टांतमां घटावीने निश्चय करवो. २ ध्यान. ३ उतम स्थान—ब्रह्मपद.

दुःखीओने—स्वजननी खोट.

मारां व्हालां दुःखीजनो ! तमे कमनसीब छो. तमारे शुं दुःख छे ? शुं तमारुं व्हालुं स्वजन जवाथी तमे दुःखी छो ? हुं कबूल करुं छुं के तमे घणांज दुःखी छो. जेने लीधे तमारी आशाओ हती, जेने लीधे तमारा आनंदो हता, जेने लीधे तमारुं जीवन जीवन तरीके टकतुं हतुं, तेना मृत्युथी तमे अतीव शोकमां डूबो छो ते प्रसंगे हुं तमने एम नथी कहेवा मागतो के तमारो शोक नकामो छे, कारण जगत् मिथ्या छे. अेवी फिल्सुफीमां मने श्रद्धा नथी ने छे तोए ए हुं वापरवा मागतो नथी. तमारो शोक स्थाने छे. तमे ते करो. तमारा मित्रो पासे, तमारां स्नेहीओ पासे, तमारां संबंधीओ पासे बे घडी बेसो, गअेलांनुं स्मरण करो—ते तो छेज, ते दबावो नहि, तमारुं हृदय खाली करो, ने तेवी रीते मेळवाय तेटलो आराम मेळवो. रडवुं होय तो रडी नांखो, रडवानुं दबावशो नहिः रडो, रोवाय तेटलुं रडो. जेवी रीते मनना उमरा काढवा होय तेवी रीते ते काढो; पण मारी अेटलीज विनति छे के ते पूरेपूरुं करो, ने जलदीथी करोः करो ने **करी नाखो** जेम बने तेम तेनो समय टुंकावो, ते लंबावो नहि. दुःखमां पण कईक सुख छे, ने तेज दुःखनो मोटामां मोटो दिलासो छे. ते सुख गत वस्तुओनां शुद्ध स्मरणोमां छे. कोई पण मनुष्य दोषरहित नथी. तमारुं व्हालामां व्हालुं मनुष्य पण आ नियममांथी छूटुं पडतुं नथी. तेनामां पण दोषो हशेज, ने ते दोषो केटलाक प्रसंगोमां तमने दोषो तरीके खूंच्या पण हशे. पण हवे स्थिति पलटाई छे. हवे गएली वातोने मात्र संभारवानी रहेली छे. संभारणांओ हमेश तमने शुद्ध वस्तुओनांज आवशे. दोषो कदापि तमने नहि सांभरे, अथवा सांभरशे तोपण तेमां जनारनो नहि पण खरी

रीते तमारो के बीजा कोईनो दोष होवो जोईए एम तमने लागशे. तेम लागे तो लागवा दो. एवां शुद्ध स्मरणो तमने आनंदकारक नीवडशे, एवां पवित्र संभारणां तमने भविष्य माटे प्रोत्साहक नीवडशे. जेटले अंशे आम बने तेटले अंशे तमारुं स्वजन गयुं नथी, पण छेजः छेज, ने ते वधारे सचोट रीते. आथी वधारे आराम तमने शुं आपशे? आथी वधारे शान्ति तमने शुं मेळवशे? आथी वधारे दिलासो तमने शेमां लागशे? हजि तमने शान्ति न मळती होय तो हुं तमने एटलुंज कहीश के दुनियामां तमारा जेवां अनेक स्त्रीपुरुषो छे, एम न मानशो के दुःख तमने एकनेज छे, दुःख घणे स्थळे छे, पण समय जतां, सौकोई हढ थाय छे, तेमज तमारे पण थवानुं छे. बीजाओ पण दुःखी छे, ए विचारथी तमने आराम मळवोज जोईए. आराम शा माटे? बळ मळवुं जोईए. आराम मळशेज. बुद्ध ने किसागोतमीनी वात कई तमने अजाणी छे? पण बळ पण मळशे. ज्यारे तमे जाशो के तमाराथी पण वधारे खराब प्रसंगोमां तमारा स्वजनना करतां पण वधारे निकटनां के वधारे स्नेहाळ स्वजनो बीजांआए खोयां छे ने तेम छतां तेमने बधुं भूलवुं पडे छे, तो तमने तेम करवानुं बळ शुं ईश्वरे नथी आप्युं? आप्युं छे. तेनो उपयोग करो ने आपत्ति सामे टकवाने तमारुं बळ धीमे धीमे वधशेज. हा! पण आवा शुद्ध आवा निर्दोष, आवा सद्गुणी ने स्नेहाळ जननी खोट ते केम पूरी पडशे? आवा सारा माणसने ते ईश्वरे शें उपाडी लीधुं? आवा विचारोथी जो दिलगीरी वधती होय तो तेनो पण उत्तर छे. शुं तमे मात्र तमारो स्वार्थ जोशो? जनारनो नहि जुओ? मने खात्री छे के जोशोज. तमने खोट पडी तेना करतां तेने लाभ वधारे थयो छे, ए चोकस याद राखजो. ते निर्दोष हतुं, ते शुद्ध हतुं, सद्गुणी हतुं, माटेज तेने ईश्वरे पण आमंत्रण कर्युं, माटेज तेने कुदरते पण आ

संसारमांथी उपाडी लीधुं: आ दुनियामां छल छे, प्रपंच छे, जातजा-तनी कटुता छे: भले नठारां मनुष्यो तेमां म्हाले, सारांओने तेमांथी मुक्ति ए तो तेमने सुखनी अमूल्य तक छे. शुं तमे एम मानी शकशो के जनार सर्वथा सुखी हतुं ? ते घणुं सारुं माणस हतुं, पण क्यां तो तेने द्रव्यनुं सुख नहि होय के क्यां तो शारीरिक आरोग्यनुं सुख नहि होय, क्यां तो सगांस्नेहीओनुं सुख नहि होय के क्यां तो मानआबरुनुं सुख नहि होय. अथवा तो आ बंधुज हशे तो ते जगतनी—अर्थात्, अनेक नठारा माणसोनी ईर्ष्यानुं केन्द्ररुप स्थान बन्युं हशे, ने तेथी पण एक के बीजि रीते तेना सुखनी क्षति थई हशे, अने आम होयज, तो तेना हितने खातर तेना ऐहिक वासना करतां स्वर्गमां वासने शुं तमे वधारे उचित नहि गणो ? गणशोज. छतां तमे दिलगीरी पण करशो. कारण माणसमात्र स्वार्थने पण जोय छे. तोपण ते दिलगीरी तमारे तजवीज पडशे, कारण के मनुष्यमात्रने ईश्वरेच्छाने स्वाधीन थवुंज पडे छे. तेनी ईच्छा बळवान् छे; ते इच्छाने शरणे सौकोईने थवुंज पडे छे. जो तेम छे तो पछी दिलगीरी शा माटे ? पराधीन् मनुष्यने वळी दिलगीरी केवी ? पराधीन स्थिति छोडीने पोताने रुचे तेवुं करवा माटे प्रयत्न ज्यांसुधी शक्य होय त्यांसुधीज पराधिनतामां दिलगीरी योग्य छे. पण पराधीनता पूरेपूरी होय तो तो पछी तेने माटेनी दिलगीरी अस्थानेज छे. ईश्वरे के कुद्-रते जीवननी छेल्लामां छेल्ली चावी पोताना हाथमां राखी छे. ते विषे मनुष्य पूरेपूरो पराधीन छे, तो पछी तेनां परिणाम माटे शोक करवो ए तद्दन व्यर्थ छे. अन्ते आवुं वलण सौकोईने स्वीकारवुंज पडे छे. तमारो घा रूझाय तेवो तो नथीज, पण ते अनिवार्य छे, एटलुं जो तमे जोशो तो ते तमने जुदीज रीते भासशे. हजि ते घा रहेशे, पण तमने ते दुःख भाग्येज दई शकशे. ते घामां बोध छे, ते

वामां सत्य छे, जिंदगीनुं कडवामां कडवुं, पण छेवटे सत्य, माटे कबूल राखवुंज पडे एवुं, कईक अदभुत तत्त्व छे.

तमे दुःखी छो, छतां तमारा दुःखमां बोध छे, एटलुंज याद राखजो. तमे कमनसीब छो, पण सौ कोई कमनसीब छे, एटलुंज याद राखजो. तमने खोट पडी छे, पण तमने जेनी खोट पडी छे तेणे कईक सारुं मेळव्युं छे ने नठारुं खोयुं छे, एटलुं याद राखजो. तमने शोक थाय छे, पण ते शोक ईश्वर के कुदरत परनी तमारी पूरेपुरी पराधीनता पर आधारभूत छे, एटलुं याद राखजो. पछी जेवी लागणीओ थाय तेवी थवा देजो, अने जोजोके शान्ति केम नथी मळती ?

केटलांक जीवनसूत्रो.

सुखदुःख तो मात्र मननी वस्तुओ छे. पैसो ? पैसो तो "जुती बराबर छे"; कीर्ति ? कीर्ति कंई गुणना प्रमाणमां नथी होती; कुटुंब? सारुं—नरसुं ए तद्दन भाग्यनी वात छे; मित्रो ? क्यां छे ? छे, तो ते पण दुःखीने सुखी बनाववा समर्थ नथी. जेना जीवनमां अडग धैर्यनी ने शान्तरसनी हेलि छे; तेने दुःखनो दावानळ कदापि सपडावी शकतो नथी.

\+ + + +

दुनियामां मारे कंईज जोईतुं नथी, जे आवशे ते भोगवीश; एवी वृत्ति राखनार माणस दुनियाने दास बनावी शके छे.

\+ + + +

भूली जतां शीखो: भूली जवामां उदारता छे, संभारवामां नीचता छे.

\+ + + + +

पोताने पीछानो. अन्यनुं परीक्षण करता पहेलां आत्मपरीक्षण करो.

\+ + + + +

बहादुरी, मारवामां नथी, पण सहन करवामां छे: कठोर वचनो कहेवां ए नबळाइ छे, सहन करवां एज खरी बहादुरी छे.

\+ + + + +

जेटलुं जाणीए तेटलुं ज्यां त्यां ने ज्यारे त्यारे जणाववुं ए मानसिक अधमता छे.

\+ + + + +

मित्रो पासे आनंदनी वातो करवी, कदापि स्वार्थनी वातो न करवी. जीवन एटलुं बधुं दुःखमय छे के अन्यना दुःखनां रोदणां रडतां सांभळवामां मनुष्यने स्वाभाविक रीतेज भारे बोजो वेठवो पडे छे.

\+ + + + +

दुनिया खराब छे एवो अनुभव थाय तो दुनियाने न निन्दतां प्रश्न करवो के मारामां शुं खराब छे.

\+ + + + +

मोटा थवानी इच्छा होय तो प्रथम माणसे नाना थवुं: नाना थया विना मोटा कदापि थवातुं नथी.

\+ + + + +

दुःखी मनुष्यो—गरीबो, दर्दीयो, इत्यादिनुं दुःख जेटलुं मीठा शब्दोथी ओछुं कराय छे तेटलुं अन्य कशाथी करातुं नथी. बोलवामां मिठाश ए इश्वरी गुण छे.

\+ + + + +

जिवनने हमेश रसिक बनावो: ग्लानि ग्लानि कशुं नहि रहे. साहित्यरसिकता दरेक प्रकारे पोषवानी वस्तु छे.

अ. क. त्रिवेदीकृत निवृत्ति विनोद मांथी.

अंधारे दोरडी देखीने, नासे सर्प गणीने बीने;
पण दीपकने अजवाळे, सर्प पछी कहे क्यम भाळे?
श्रुति माता संशय टाळे,
कर सद्‌गुरुपर विश्वास रे.—ओ मनवा!० ६

ब्रह्मादिक सहुथी मांडीनें, कीडी लगी नजर लगाडीने;
जे सहुमां सरखो वर्तेछ, ते सत् चित् आनंदज छेज,
सर्वेनुं पण सद्‌बीज एज,
तेज तुं छे सुखराश रे.—ओ मनवा !० ७

सहु दृश्य जगत्, तुं छे द्रष्टा, सहु सृष्टितणो पण तुं स्रष्टा;
वरताये नहि वगर-विवेक, छे सर्वांतर्यामी छेक,
अभय भवानीशंकर एक,
अचल सदा अविनाश रे.—ओ मनवा ! ० ८

(मनहरपदमांथी.)

राग बेहाग.

समज बुझ खोजहु दिल अपनां. तेरा कल्पित तोय भ्रमावत,
तेसा जाग्रत जेसा स्वपनां.—समज० १

नां कछु गया नहीं जानेदा, चौद लोकमें नहीं कछु अपनां;
स्वस्वरूपसें विमुख होय जड,
वृत्ति संगदा सकल जलपनां.—समज० २

जेवर खान पान पोशाकी, जबलों जागत तबलों जपनां;
जीवनदा छिन नांहीं भरोसा,
जूठा जोबन देख मलपनां.—समज० ३

तुं नहीं विषय इंद्रि मन बुद्धि, चित्त अहंकृतिकाहे विलपनां;
सच्चिद् आनंद ब्रह्मरूप तुंई,
समझी तजहु सब काम कलपनां.—समज० ४

विज्ञप्ति.

स्वर्गस्थ कवि भवानीशंकर नरोत्तम द्विवेदी विरचित सर्व अप्रसिद्ध कविताओ ग्रंथाकारमां मुद्रांकित थवा केटलाक साक्षरशिरोमणि विद्यानुरागी सज्जनोनी इच्छा अने सूचनाथी एकज ग्रंथमां छपावी प्रसिद्ध करवानी पूरती प्रगति थई छे. जेथी थोडा समयमां " भवानीकृतकाव्यसमुदाय " नामक पुस्तक—जेमां व्यवहार, परमार्थदर्शक उभयपथगामी साधनरूप भव्य कविताओनो संग्रह छे. वळी वेदान्त, इश्वरस्तवन, वैराग्य, आध्यात्मिक विषयो, तेमज गृह, धर्म, राज्यभक्ति, नीति, शृंगारादि विविध विषयो रस, ध्वनी, अलंकारथी अलंकृत उच्चप्रतिनी काव्यचमत्कृतिथी भरपूर होइ मुमुक्षु, रसज्ञ, विद्यानुरागी, रसिक, साक्षर सज्जन वर्गने संतुष्टीप्रद प्रसिद्ध थशे. माटे सुज्ञवाचक अने काव्यरसानुरागी विद्वज्जनो पोतानां अने आप्तवर्गीय बंधुजनोनां नाम आ प्रसिद्ध थता ग्रंथना ग्राहक तरीके नोंधाववा कृपा करशे.

प्रथमथी आश्रय आपनार ग्राहकोनां मुबारक नामो आ ग्रंथना पाछला भागमां प्रसिद्ध थवानां छे.

सिवाय उक्त कविनां रचेलां गुर्जर पद्यात्मक प्रसिद्ध थइ गयेलां पुस्तको निचेने स्थळेथी रोकडी कींमते मळशे.

पुण्यपावन आख्यान.....	०—३—०	श्रीरुद्रप्रार्थना.	०—२—०
श्रीकैवल्योपनिषत्.	०—४—०	दीलीप आख्यान. .	०—४—०
वृषभान आख्यान.	०—४—०		

करज करी वरो करनार करावनारनुं वर्णन. .... ०—१—०

दश—अवतारनी तथा सत्यनारायणनी आरती. .... ०—१—०

भावनगर—राणीका,
कवि भवानीशंकर नरोत्तम
द्विवेदीने त्यांथी.

जयकृष्ण भवानीशंकर द्विवेदी, बी. ए.
हेडमास्तर इंग्रेजी स्कूल, हळवद
एमनी पासेथी.